

Wybrane aspekty amortyzacji środków trwałych w ujęciu podatkowym i bilansowym

Selected aspects of depreciation's methods of tangible assets from tax and balance sheet point of view

Dr hab. inż. Beata Trzaskus-Żak^{*)}

dr inż. Arkadiusz Utrata^{*)}

dr inż. Mariusz Sierpień^{*)}

Treść: W artykule w sposób syntetyczny scharakteryzowano metody amortyzacji środków trwałych w ujęciu podatkowym i bilansowym, a także przedstawiono metody i stawki amortyzacyjne dla poszczególnych środków trwałych, oraz podstawy prawne zastosowanych metod amortyzacji, wynikające z ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych (Ustawa 2012), ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych (Ustawa 2014) oraz ustawy o rachunkowości (Ustawa 2013). Przeprowadzono również analizę porównawczą ujęcia amortyzacji wg ustaw podatkowych z ustawą o rachunkowości, wykorzystując do tego osiem wybranych kryteriów.

Abstract: This paper presents in a synthetic way the characteristic of the depreciation methods of tangible fixed assets from a tax and balance sheet point of view. There is described a possible depreciation rates and methods for individual tangible fixed assets. There is included regulations for depreciation comes from tax law and also the accounting act. There is also carried out the comparative analysis of depreciations grasp based on eight selected criteria.

Słowa kluczowe:

amortyzacja środków trwałych, metody i zasady amortyzacji podatkowej, metody i zasady amortyzacji bilansowej

Key words:

depreciation of tangible fixed assets, the tax depreciation methods and rules, the balance sheet depreciation methods and rules

1. Wprowadzenie

Amortyzacja jest to wyrażone w pieniądzu zużycie środka trwałego lub wartości niematerialnych i prawnych naliczane do kosztów. Podmiot gospodarczy jest zobowiązany dokonywać odpisów amortyzacyjnych w ciężar kosztów od posiadanych środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych do czasu kiedy wartość umorzenia (sumy odpisów amortyzacyjnych) zrówna się z wartością początkową, lub w którym postawiono je w stan likwidacji, zbyto lub stwierdzono ich niedobór. Amortyzacja występuje w dwóch ujęciach: amortyzacja w ujęciu podatkowym (podatkowa) oraz amortyzacja w ujęciu bilansowym (bilansowa, księgową).

Ujęcie amortyzacji podatkowej oraz bilansowej podporządkowane jest różnym celom. Celem amortyzacji podatkowej jest kontrolowanie kosztów uzyskania przychodów, które są podstawą określenia dochodu, a tym samym podatku dochodowego (PIT lub CIT). Amortyzacja podatkowa ure-

gulowana jest jednobrzmiąco w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych, dalej uopdof (Ustawa 2012) oraz w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych, dalej uopdop (Ustawa 2014), w których sztywnie określono metody i stawki amortyzacyjne dla poszczególnych grup środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych. Podatnik może jednak wybrać jedną z dostępnych metod amortyzacji i odpowiadające tej metodzie stawki amortyzacyjne. W konsekwencji podatnik może wybrać najkorzystniejszy efekt osłony podatkowej (tarczy podatkowej).

Celem amortyzacji bilansowej jest kontrolowanie kosztów własnych, a tym samym kształtowanie wielkości zysku/straty. W konsekwencji przedsiębiorca informuje otoczenie (relacje inwestorskie) o swoich wskaźnikach EBIT i EBITDA. Wskaźniki te są istotne dla inwestorów przy podejmowaniu decyzji biznesowych. Amortyzacja bilansowa służy również rzetelnej wycenie amortyzowanych składników z uwzględnieniem utraty ich wartości na skutek używania lub upływu czasu, celem prawidłowego ustalenia wyniku finansowego, zgodnie z zasadą współmierności kosztów i przychodów.

^{*)} AGH w Krakowie

Przepisy regulujące amortyzację bilansową zawiera ustawa o rachunkowości (Ustawa 2013).

2. Amortyzacja podatkowa środków trwałych

Obowiązujące zasady amortyzacji podatkowej przewidują trzy metody amortyzacji dla środków trwałych (tabela 1). Środki trwałe mogą być amortyzowane według podstawowej metody amortyzacji – amortyzacji liniowej, przy zastosowaniu stawek podstawowych, podwyższonych lub obniżonych oraz stawek ustalanych indywidualnie. Kolejną metodą amortyzacji jest metoda jednorazowego odpisu wprowadzona od 1 stycznia 2007 r. W przypadku niektórych środków trwałych możliwe jest także zastosowanie metody amortyzacji degresywnej, w myśl której odpisy amortyzacyjne w początkowym okresie amortyzacji są relatywnie wyższe, po czym ulegają zrównaniu z metodą liniową. Wartości niematerialne i prawne mogą być amortyzowane według metody liniowej (ze stawkami narzuconymi lub indywidualnymi, jednak z wyznaczonymi minimalnymi okresami amortyzacji) lub według metody jednorazowego odpisu. Podatnik, przed rozpoczęciem amortyzowania, dokonuje wyboru jednego ze sposobów amortyzacji dla poszczególnych środków trwałych. Wybraną metodę stosuje się przez cały okres amortyzacji, do końca miesiąca pełnego zamortyzowania (zrównania sumy odpisów amortyzacyjnych

z wartością początkową) lub do końca miesiąca, w którym postawiono je w stan likwidacji, zbyto lub stwierdzono ich niedobór.

3. Amortyzacja bilansowa środków trwałych

Podstawą amortyzacji bilansowej jest ustawa o rachunkowości, według której opracowywany, ustalany jest plan amortyzacji. Powinien uwzględniać okres ekonomicznej użyteczności danego elementu majątku przedsiębiorcy tak, aby rozkładać jego wartość początkową proporcjonalnie do tempa jego zużycia w czasie. Okresy te w prawie bilansowym powinny być tożsame. Plan amortyzacji bilansowej powinien też zawierać: określenie metody, całkowity czas amortyzacji, stawkę rocznego odpisu amortyzacyjnego oraz jego kwotę wyrażoną w walucie polskiej. Po przyjęciu planu amortyzacji, zasadniczo, nie można go zmienić, lecz zgodnie z art. 32 ustawy o rachunkowości poprawność stosowanych okresów i stawek amortyzacji środków trwałych powinna być przez jednostkę okresowo weryfikowana, powodując odpowiednią korektę dokonywanych w następnych latach obrotowych odpisów amortyzacyjnych. Zmiany te powinny być odpowiednio wykazane w planie amortyzacji, który wówczas podlega zmianie (Nawrot 2009). Charakterystykę bilansowych metod amortyzacji środków trwałych przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 1. Charakterystyka podatkowych metod amortyzacji środków trwałych

Table 1. The characteristic of tax depreciation's methods of tangible assets

Metoda amortyzacji	Możliwe stawki amortyzacyjne	Zakwalifikowane środki trwałe	Podstawa prawna
Liniowa	– podstawowe – podwyższone – obniżone	– wszystkie	art. 16i, ust. 1 uopodp art. 22i, ust. 1 uopodf
	– indywidualne	– używane lub ulepszone, po raz pierwszy wprowadzone do ewidencji danego podatnika	art. 16j, ust. 1 uopodp art. 22j, ust. 1 uopodf
Degresywna	– najpierw podwyższone (współczynniki do 2,0) później podstawowe współczynniki nie wyższe niż 3,0 w przypadku kiedy środki trwałe używane są w zakładzie położonym na terenie gminy o szczególnym zagrożeniu wysokim bezrobociem strukturalnym, albo w gminie zagrożonej recesją i degradacją społeczną, których wykaz ustala Rada Ministrów	– maszyny i urządzenia zaliczone do grupy 3–6 i 8 Klasyfikacji Środków Trwałych (KŚT) oraz środków transportu, z wyłączeniem samochodów osobowych	art. 16k, ust. 1–3 uopodp art. 22k, ust. 1–3 uopodf
Jednorazowego odpisu	– jednorazowe wliczenie w koszty uzyskania przychodów wydatków do wartości 3,5 tys. PLN	– wszystkie	art. 16d uopodp art. 22d uopodf
	– pierwszy rok: odpis amortyzacyjny równy 50 tys. € (dotyczy nowych i małych podatników) – kolejne lata: do wyboru metoda degresywna lub liniowa	– grupy 3–8 KŚT, z wyłączeniem samochodów osobowych	art. 16k, ust. 7 uopodp art. 22k, ust. 7 uopodf

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Galaś 2015, Ustawa 2012, 2014)

Source: Own elaboration based (Galaś 2015, Ustawa 2012, 2014)

Tabela 2. Charakterystyka bilansowych metod amortyzacji środków trwałych wg (Ustawa 2013)

Table 2. The characteristic of balance sheet depreciation's methods of tangible assets

Grupa aktywów	Metoda amortyzacji	Możliwe stawki amortyzacyjne	Możliwe środki trwałe	Podstawa prawna
Środki trwałe	Dowolna	– dowolna z okresową weryfikacją okresów i stawek amortyzacyjnych	– wszystkie	art. 32 pkt 1 uor
	Jednorazowego odpisu	– jednorazowe wliczenie w koszty	– środki trwałe o niskiej jednostkowej wartości początkowej	art. 32 pkt 6 uor
	Uproszczona (zbiorcza)	– dowolna – zbiorcze odpisy dla grup środków zbliżonych rodzajem i przeznaczeniem	– środki trwałe o niskiej jednostkowej wartości początkowej	art. 32 pkt 6 uor

4. Różnice w ujęciach amortyzacji podatkowej i bilansowej

W związku z autonomicznością prawa bilansowego i podatkowego mogą wystąpić różnice między stawkami amortyzacyjnymi wyliczonymi odrębnie na podstawie tych ustaw. Różnice te (tabela 3) są powodem powstawania rozbieżności pomiędzy wartością dochodu ustalaną w sposób księgowy a wartością dochodu wyliczoną dla potrzeb rozliczeń z organem podatkowym, co skutkuje m.in. występowaniem tzw. rezerw na odroczone podatki. Analizując zestawione w tabeli 3 przepisy prawa, można stwierdzić, że do środków trwałych ustawa o rachunkowości zalicza m.in. grunty, prawo użytkowania wieczystego gruntu oraz inwentarz żywy. Natomiast prawo podatkowe żadnego z wymienionych składników nie zalicza do środków trwałych. Ustawa o rachunkowości natomiast, zalicza do środków trwałych spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze prawo do

lokalu użytkowego, które w prawie podatkowym zaliczane są do wartości niematerialnych i prawnych. Przepisy ustawy o rachunkowości w sposób ogólny mówią, jak ma być ustalany okres i stawki odpisów amortyzacyjnych, dzięki czemu podatnik ma dużą swobodę wyboru. Ustawy podatkowe natomiast sztywnie kształtują stawki amortyzacyjne, a poprzez nie również okres amortyzacji. Istnieje zatem możliwość, że amortyzacja będzie kosztem księgowym (wpływającym na bilansowy wynik finansowy), a nie kosztem podatkowym.

Kolejną różnicą amortyzacji bilansowej w odniesieniu do amortyzacji podatkowej jest możliwość ustalania odpisów amortyzacyjnych w sposób uproszczony, poprzez dokonywanie zbiorczych odpisów dla środków trwałych zbliżonych przeznaczeniem i rodzajem lub jednorazowo odpisując wartość tego rodzaju środka trwałego - art. 32, ust. 6 (Ustawa 2013). Dokonywanie zbiorczych odpisów w oparciu o ustawy podatkowe nie jest możliwe.

Tabela 3. Charakterystyka różnic bilansowych i podatkowych metod amortyzacji dotyczących środków trwałych
Table 3. The characteristic of differences in depreciation between balance sheet and taxes point of view taking into account the tangible fixed assets

Lp.	Kryterium porównania	Ustawy podatkowe	Ustawa o rachunkowości
1.	Definicja	<p>Środki stanowiące własność lub współwłasność podatnika, nabyte lub wytworzone we własnym zakresie, kompletne i zdatne do użytku w dniu przyjęcia do używania, wykorzystywane przez podatnika na potrzeby związane z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą albo oddane do używania na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub umowy leasingu, o przewidywanym okresie ich używania dłuższym niż rok:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) budowle, budynki oraz lokale będące odrębną własnością, 2) maszyny, urządzenia i środki transportu, 3) inne przedmioty. <p>Niezależnie od przewidywanego okresu ich używania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przyjęte do używania inwestycje w obcych środkach trwałych, 2) budynki i budowle wybudowane na cudzym gruncie, 3) składniki majątku wymienione w punktach 1–3, niestanowiące własności lub współwłasności podatnika, wykorzystywane przez niego na potrzeby związane z prowadzoną działalnością na podstawie umowy leasingu, zawartej z właścicielem lub współwłaścicielami tych składników – jeżeli odpisów amortyzacyjnych dokonuje korzystający, 4) tabor transportu morskiego w budowie, sklasyfikowany w Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług (PKWiU) w grupie „statki” o symbolu 35.11, zaliczone do branży 1051–1053 Systematycznego Wykazu Wyrobów (SWW) Głównego Urzędu Statystycznego (Dz.U. z 1997 r. Nr 42, poz. 264 i z 1999 r. Nr 92, poz. 1045) (art. 16a uopdop, art. 22a uopdof) 	<p>Do środków trwałych należą rzeczowe aktywa trwale i zrównane z nimi o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, kompletne, zdatne do użytku i przeznaczone na potrzeby jednostki. Zalicza się do nich w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) nieruchomości – w tym grunty, prawo użytkowania wieczystego gruntu, budowle i budynki, a także będące odrębną własnością lokale, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego, 2) maszyny, urządzenia, środki transportu i inne rzeczy, 3) ulepszenia w obcych środkach trwałych, 4) inwentarz żywy <p>Zgodnie z art. 3 ust. 1, pkt. 13 ustawy o rachunkowości, do aktywów trwałych (rzeczowe aktywa trwale oraz inne elementy majątku przedsiębiorcy) należą wszelkie aktywa jednostki, które nie są zaliczane do aktywów obrotowych. Art. 3 ust. 1, pkt. 15 ustawy o rachunkowości wymaga w celu uznania danego składnika majątku za środek trwały, aby miał on rzeczowy charakter. Według art. 45 kodeksu cywilnego rzeczami są tylko przedmioty materialne. Oznacza to, że aktywa trwale powinny mieć postać przedmiotu w sensie fizycznym, o ile na mocy innych przepisów nie są zrównane z rzeczowymi aktywami trwałymi</p>
2.	Podstawa obliczania odpisów amortyzacyjnych	<p>Wartość początkowa środków trwałych (art. 16g i art. 16h uopdop, art. 22g uopdof)</p>	<p>Wartość początkowa środków trwałych stanowiąca cenę nabycia lub koszt wytworzenia powiększają koszty jego ulepszenia, polegającego na przebudowie, rozbudowie, modernizacji, rekonstrukcji, i powodującego, że wartość tego środka po zakończeniu ulepszenia przewyższa posiadaną przy przyjęciu do używania wartość użytkową, mierzoną okresem używania, zdolnością wytwórczą, jakością produktów uzyskiwanych przy pomocy ulepszanego środka trwałego. Wartość początkowa i dotychczas dokonane odpisy mogą ulegać aktualizacji wyceny (art. 31, ust. 1–3)</p>

cd. Tabeli 3.

3.	Data rozpoczęcia odpisów amortyzacyjnych	Według art. 16h, ust. 1 uopodp, od pierwszego miesiąca następującego po miesiącu, w którym ten środek lub wartość wprowadzono do ewidencji. W przypadku, gdy wartość początkowa środków trwałych jest równa bądź niższa od 3500 zł, można dokonywać odpisów amortyzacyjnych albo jednorazowo w miesiącu oddania do używania albo w miesiącu następnym (art. 16f, ust. 3 uopodp, art. 22h, ust. 1 uopodf). Składniki te wprowadza się do ewidencji środków trwałych najpóźniej w miesiącu przekazania ich do używania (art. 16d, ust. 2 uopodp). W przypadku podatników, którzy w roku podatkowym rozpoczęli działalność oraz małych podatników, mogą oni dokonywać jednorazowo odpisów amortyzacyjnych od środków trwałych do wysokości nieprzekraczającej 50 tys. euro. Dokonują oni odpisów amortyzacyjnych nie wcześniej niż w miesiącu, w którym środki trwałe zostały wprowadzone do ewidencji środków trwałych (art. 16k, ust. 7–8 uopodp, art. 22k, ust. 7 uopodf)	Według art. 32, ust. 1 rozpoczęcie amortyzacji następuje nie wcześniej niż po przyjęciu środka trwałego do używania
4.	Data zakończenia odpisów amortyzacyjnych	Według art. 16h, ust. 1 uopodp, art. 22h, ust. 1 uopodf amortyzuje się do końca miesiąca, w którym następuje zrównanie sumy odpisów amortyzacyjnych z ich wartością początkową lub w którym postawiono je w stan likwidacji, zbyto lub stwierdzono ich niedobór	Zakończenie amortyzacji, nie później niż z chwilą zrównania wartości odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych z wartością początkową środka trwałego lub przeznaczenia go do likwidacji, sprzedaży lub stwierdzenia jego niedoboru, z ewentualnym uwzględnieniem przewidywanej przy likwidacji ceny sprzedaży netto pozostałości środka trwałego (art. 32, ust. 1)
5.	Sezonowo używane środki trwałe	Amortyzuje się w okresie ich wykorzystania, wysokość odpisu miesięcznego ustala się przez podzielenie rocznej kwoty odpisów amortyzacyjnych przez liczbę miesięcy w sezonie lub przez 12 miesięcy w roku (art. 16h, ust. 1, pkt. 3 uopodp, art. 22h, ust. 1, pkt. 3 uopodf)	Sezonowo używane środki trwałe będą podlegać amortyzacji niezależnie od tego czy są używane w danym okresie czy też czasowo wycofane z użytku (Nawrot 2009)
6.	Terminy ewidencji odpisów amortyzacyjnych	Według art. 16h ust. 4 uopodp, art. 22h, ust. 4 uopodf podatnicy mogą dokonywać odpisów amortyzacyjnych w równych ratach co miesiąc albo w równych ratach co kwartał, albo jednorazowo na koniec roku podatkowego	Art. 32, ust. 1 odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych dokonuje się drogą systematycznego i planowego rozłożenia jego wartości początkowej na ustalony okres amortyzacji. Na dzień przyjęcia środka trwałego do amortyzowania należy ustalić okres lub stawkę i metodę jego amortyzacji. Poprawność stosowanych okresów i stawek amortyzacji środków trwałych powinna być okresowo weryfikowana przez jednostkę. Powodując odpowiednią korektę dokonywanych w następnych latach obrotowych odpisów amortyzacyjnych (art. 32, ust. 3)
7.	Okres trwania odpisów amortyzacyjnych	Zależy od przyjętej metody amortyzacji	Przy ustalaniu okresu amortyzacji i rocznej stawki amortyzacyjnej uwzględnia się okres ekonomicznej użyteczności środka trwałego na określenie którego wpływają: liczba zmian, na których pracuje środek trwały, tempo postępu techniczno-ekonomicznego, wydajność środka trwałego mierzona liczbą godzin jego pracy lub liczbą wytworzonych produktów lub innym właściwym miernikiem, prawne lub inne ograniczenia czasu używania środka trwałego, przewidywana przy likwidacji cena sprzedaży netto istotnej pozostałości środka trwałego (art. 32, ust. 2)
8.	Amortyzacja środków trwałych o niskiej jednostkowej wartości początkowej	Według art. 16d, ust. 1 uopodp, art. 22d, ust. 1 uopodf podatnicy mogą nie dokonywać odpisów amortyzacyjnych od składników majątku, których wartość początkowa nie przekracza 3500 zł. Wydatki poniesione na ich nabycie stanowią koszty uzyskania przychodów w miesiącu oddania ich do używania	Można ustalać odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe, w sposób uproszczony poprzez dokonywanie zbiorczych odpisów dla grup środków zblizonych rodzajem i przeznaczeniem lub jednorazowo odpisując wartość tego rodzaju środków trwałych (art. 32, ust. 6)

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Ustawa 2012, 2013, 2014)

Source: Own elaboration based (Ustawa 2012, 2013, 2014)

Ustawa o rachunkowości obliguje przedsiębiorcę do dokonywania w ewidencji odpowiednich odpisów aktualizujących bieżącą wartość poszczególnych składników majątku, związanych z trwałą i nieodwracalną utratą wartości danego elementu majątku przedsiębiorcy i związanych wyłącznie z obniżeniem ich wartości - art. 32 (Ustawa 2013). Odpisy aktualizacyjne nie są odpisami amortyzacyjnymi na gruncie prawa podatkowego, nie stanowią więc kosztów uzyskania przychodu. Obowiązek dokonywania odpisów aktualizacyjnych narzuconych przez ustawę o rachunkowości powoduje zmniejszenie wartości początkowej tego elementu majątku i tym samym skrócenie okresu amortyzacji wyłącznie na gruncie prawa bilansowego. Wartość początkowa środka trwałego, od którego został dokonany odpis aktualizujący jego wartość, pozostaje niezmienna w świetle przepisów ustaw podatkowych.

5. Wnioski

W pracy przeprowadzono rozważania dotyczące możliwości stosowania amortyzacji podatkowej oraz bilansowej. Przeprowadzone w pracy rozważania doprowadziły do sformułowania następujących wniosków:

- ujęcie amortyzacji podatkowej oraz bilansowej podporządkowane jest różnym celom. Celem amortyzacji podatkowej jest kontrolowanie kosztów uzyskania przychodów, które są podstawą określenia dochodu, a tym samym podatku dochodowego (PIT lub CIT), natomiast celem amortyzacji

- bilansowej jest kontrolowanie kosztów własnych, a tym samym kształtowanie wielkości zysku/straty;
- istnieje szereg różnic w sposobie traktowania środków trwałych przez ustawy podatkowe oraz ustawę o rachunkowości, począwszy od samej definicji środków trwałych, a skończywszy na możliwych metodach i stawkach amortyzacji.

Publikację wykonano w AGH w Krakowie w 2016 roku w ramach badań statutowych, umowa nr: 11.11.100.693, zadanie 5.

Literatura

1. GAŁAŚ Z., SIERPIEŃ M., UTRATA A., TRZASKUŚ-ŻAK B. 2015 - Wykorzystanie podatkowych metod amortyzacji środka trwałego w kopalni surowców skalnych. „Przeгляд Górnicy”, nr 8, s. 81–85.
2. NAWROT R.A. 2009 - Amortyzacja podatkowa i bilansowa. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
3. Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych 2014 r. (Dz.U. poz. 851 z późn. zm.).
4. Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych (2012 r. Dz.U., poz. 361 z późn. zm)
5. Ustawa o rachunkowości 2013 (Dz. U., poz.330 z późn. zm.)

Artykuł wpłynął do Redakcji - marzec 2016

Artykuł zaakceptowano do druku 15 lipca 2016.